

SVETOVÉ „JÁ“ A LIDSKÉ „JÁ“

MIKROKOSMICKY NADSMYSLOVÉ BYTOSTI

KRISTOVA PŘIROZENOST

Je nutné, abychom si dnes večer řekli ještě něco o Kristově přirozenosti. Je to zapotřebí proto, že se o tomto tématu v přítomnosti velmi mnoho hovoří zejména v theosofických kruzích a že je zde nutno v nejsvrchovanějším smyslu plně si ujasnit některé problémy v této oblasti.

Dnes prohovoříme jeden aspekt této otázky, pro mnohé snad poněkud zvláštní, přesto ale velmi důležitý. Začneme vývojem člověka. Víme, že celé lidstvo v našem pozemském vývoji prochází určitými cyklickými epochami. Často jsme mluvili o tom, že od velké katastrofy, kterou nazýváme atlantskou, skrze kterou se změnil život na atlantské pevnině v život na novějších pevninách, jenž je právě naším životem, můžeme rozlišovat až po naši dobu pět kulturních epoch. Mluvíme o první - staroindické kulturní epoše, o druhé - velké praperské kulturní epoše, o třetí - egyptsko-chaldejsko-babylónské, o čtvrté - řecko-latinské, která pro povšechnější uvažování o světě uplynula vlastně teprve, řekněme, kolem 8. až 12. století našeho letopočtu. Od roku 1413 mluvíme o naší vlastní, přítomné, páté poatlantské kulturní epoše.

Lidské duše, tedy i všechny duše, které jsou zde přítomny procházely v těchto postupujících kulturních epochách až do nynější doby různými vtěleními, jedna duše ve více vtěleních, jiná v poměrně malém počtu vtělení. Tyto duše, podle pravidel zvláštností těchto kulturních epoch, si ze zážitků osvojily to či ono; přinesly si to z dřívějších inkamací do inkamací pozdějších a objevují se pak jako duše na tom či onom vývojovém stupni, podle toho, co dříve v těchto různých kulturních epochách prožily.

Nyní ale můžeme také hovořit o tom, že v podstatě - leč vskutku jen v podstatě - se vyvinulo z různých článků lidské přirozenosti v jednotlivých kulturních epochách v člověku jen něco, tedy vždy jen určitý článek lidské přirozenosti. Můžeme říci, že v naší kulturní epoše jsou lidé v podstatě povoláni k tomu - nechají-li na sebe působit všechno, co může naše kulturní epocha poskytnout, - aby se rozvinulo to, co v našem duchovně-vědeckém nazírání nazýváme duší vědomou. Naproti tomu se během řecko-latinské kulturní epochy vytvářela duše rozumová neboli myslivá, během egyptsko-

chaldejsko-babylónské doby duše citivá, během praperské kulturní epochy tělo citivé neboli astrální a ve staroindické době to, co označujeme jako tělo étemé neboli životní. Tyto různé články lidské přirozenosti doznaly u jednotlivých duší, procházejíce těmito kulturními epochami, v jednom nebo většinou ve více vtěleních přiměřený rozvoj. A v tom, co následuje po naší kulturní epoše jako šestá kulturní poatlantská epocha, rozvine se zejména to, co označujeme jako „duchovní já“, co se v theosofické literatuře obvykle označuje jako „mañas“. A v sedmé poatlantské kulturní epoše se vyvine to, co označujeme jako „životní duch“, tomu se v theosofické literatuře obvykle říká „buddhi“. Zatímco to, co nazýváme „duchovní člověk“ neboli „átman“, dozná určitým způsobem rozvoji po nové katastrofě v daleké budoucnosti.

Tak tedy máme rozvíjet prostřednictvím normálních podmínek naší kultury - skrze to, co nás obklopuje v přítomnosti a v nejbližší budoucnosti to, co se nazývá duší vědomou.

Nyní ale víme, že celý tento rozvoj člověka, celý tento vývoj jednotlivých článků duše, jak je rozlišujeme, je v podstatě vázán ještě na něco jiného, je podstatně vázán na pozvolné včleňování lidského „já“. Neboť toto včleňování lidského „já“ do lidské přirozenosti je vůbec úkolem zemského vývoje. Takže máme jakoby dva do sebe zabíhající vývojové proudy: musíme prodělat pozemský vývoj po vývoji saturnském, slunečním a měsíčním. A jakožto pozemští lidé rozvineme především čtvrtý článek, „já“ a připojíme toto, „já“ k ostatním hlavním článkům lidské přirozenosti, založeným již dříve - k tělu fyzickému, étemému a astrálnímu. Nyní musíme rozlišovat tento velký, nejdůležitější vývojový proud, vázaný na velká vtělení naší zemské planety, od onoho užšího vývojového proudu, který jsem prve označil jako proud, jenž se odehrává během tak krátkého období, jakým je období poatlantské.

Nikdo, kdo porozuměl dosavadním věcem, by neměl vznést otázku: „Jak je ale možné to, že lidé již na starém Slunci rozvinuli étemé neboli životní tělo a že ke zvláštnímu rozvoji téhož má dojít během staroindické kulturní epochy?“ Kdo tématu porozuměl, ten by vlastně neměl přijít s takovou otázkou. Problém se má takto: Lidské étemé neboli životní tělo bylo založeno na starém Slunci, člověk tedy přišel na Zemi již s étemým neboli životním tělem. Toto étemé neboli životní tělo však lze nyní zase rozvíjet jemněji, lze do něho zasahovat skrze pozdější články, které člověk v sobě vyvine. Když se člověk vtělí do staroindického těla, má na poměrně vysokém stupni své tělo étemé neboli životní. Leč v tomto poatlantském kulturním období pracuje se získaným „já“ - se vším, čeho se zatím dopracoval - na svém étemém neboli životním těle. 2 Vpracovává do něho

jemnější útvary. A to, co se rozvíjí v naší poatlantské kulturní epoše, je v podstatě jemnější vpracovávání do různých článků lidské přirozenosti.

Vezmete-li nyní celou evoluci a přihlížíte-li k tomu, co bylo nyní řečeno, tu se vám bude čtvrtá poatlantská kulturní epocha řecko-latinská jevit jako epocha zvlášť důležitá, neboť zde musí být určitým jemnějším rozvíjením zpracováno v lidské přirozenosti to, čemu říkáme duše rozumová neboli myslivá. Až po onu dobu dospělo již „já“, které přináležejí velkému vývojovému proudu, ke zvlášť vysokému vytříbení. Takže můžeme říci: „Toto ‚já‘ člověka se vyvinulo až do čtvrtého poatlantského kulturního období, až do doby řecko-latinské, na určitý stupeň.“ Zde mu přísluší pracovat na duši rozumové neboli myslivé a v naší době na duši vědomé.

Nyní je v určitém vztahu hluboká spřízněnost mezi lidským, „já“ a třemi články jeho duševní přirozenosti — duší citivou, duší rozumovou neboli myslivou a duší vědomou. V těchto třech člancích především žije lidské, „já“ svůj vnitřní život. A právě v našem pátém poatlantském kulturním období žije a bude nejniteměji žít v duši vědomé, protože v duši vědomé se může, aniž by mu v tom bránily ostatní články, „já“ jasně projevovat. Ano, v naší době žijeme již v takové epoše, v níž toto, „já“ má právě zvláštní velké poslání rozvíjet se, stavět na sobě samém.

Když nyní pohlédneme do budoucnosti na to, co bude následovat, když řekneme: „Člověk bude vyvíjet v další, v šesté poatlantské kulturní epoše ‚duchovní já‘ neboli mañas“, tu poznáváme: „duchovní já“ neboli mañas je vlastně již nad sférou, „já“. A člověk by v podstatě v této pozdější budoucnosti nemohl vyvíjet své „duchovní já“ z vlastních sil. Zde mu musí, chce-li vyvíjet své „duchovní já“, určitým způsobem pomáhat to, co Zemi přitéká skrze síly vyšších bytostí. Člověk je s vývojem svého, „já“ tak daleko, že vlastně, pokud jde jen o něho samého, může se vyvinout pouze k duši vědomé. Tento vývoj by nebyl ukončen, kdyby člověk v určitém vztahu nepředjímal to, co teprve na Jupiteru, na příštím vtělení naší planety, dosáhne svého pravého, plného, samostatného lidského vývoje. Až do konce pozemského vývoje měl člověk vyvíjet své, „já“, k tomuto vývoji by měl příležitost v duši citivé, rozumové a vědomé. Ale vlastní „duchovní já“ se má stát lidským vlastnictvím teprve na pozdějším Jupiteru, teprve

zde se má stát pravým lidským statkem. Na Jupiteru se člověk bude stavět k „duchovnímu já“ asi tak, jako se na Zemi staví k „já“. Když tento člověk již během zemské doby rozvíjí i „duchovní já“, tu se k tomuto „duchovnímu já“ nemůže stavět tak jako k „já“. O našem „já“ říkáme: „To jsme my sami, to jsme vpravdě my.“ Když se nyní v příští šesté poatlantské epoše vyvine „duchovní já“, potom nebudeme moci toto „duchovní já“ oslovovat jako sebe sama, nýbrž potom řekneme: „Naše ‚já‘ se vyvinulo až po určitý stupeň, takže naše ‚duchovní já‘ může vyzařovat jakoby z vyšších světů jako andělská bytost; nikoli my sami, ale anděl, jenž do nás vyzařuje a proniká námi.“ Takto se nám bude jevit naše „duchovní já“. Teprve na Jupiteru se bude jevit tak, že je naší vlastní bytostí jako naše „já“. - Tak postupuje lidský vývoj.

V příští, šesté poatlantské kulturní epoše se budeme tedy cítit jakoby vyzdvihováni vzhůru k něčemu, co do nás září. Neřekneme: „Ty ‚duchovní já‘ ve mně zde uvnitř,“ - nýbrž řekneme: „ ‚Já‘ podílník bytosti, která do mne svítí z duchovního světa, která mne vede a řídí, která se milostí vyšších bytostí stala mým vůdcem!“ To, čeho se nám dostane teprve na Jupiteru jako našeho vlastnictví, budeme pociťovat jako jakéhosi vůdce, zářícího z vyššího světa. A tak tomu bude později se „životním duchem“ neboli buddhi, s „duchovním člověkem“ atd. Takže nastane doba, kdy člověk bude o sobě mluvit jinak, než mluví o sobě nyní. Jak nyní člověk mluví o sobě, mluví-li o sobě v duchovně-vědeckém smyslu? Práví: „Mám tři schrány: své tělo fyzické, éterné neboli životní a své tělo astrální.“ V nich mám své „já“, vlastní pozemský statek, jenž se vyvíjí v těchto třech schránách. Tyto tři schrány jsou mojí nižší přirozeností. Vyrostl jsem nad ně. Dívám se dolů na tuto svoji nižší přirozenost a vidím v tom, co se stalo mým „já“, moji předcházející vlastní bytost, která má stále více růst, stále více se vyvíjet.

V budoucnosti bude člověk mluvit ještě jinak. Řekne: „Mám nejen moji nižší přirozenost a mé ‚já‘, nýbrž mám vyšší přirozenost, k níž vzhlížím jako k něčemu, co je na mně jako nyní mé schrány z dřívější doby.“ - Člověk se tedy v budoucnosti bude cítit postaven doprostřed mezi svoji nižší a vyšší přirozeností. Nižší přirozenost zná již nyní. Vyšší přirozenost se mu bude v budoucnosti jevit jakoby stojící nad ním tak, jako nyní nižší přirozenost stojí

pod ním. Takže můžeme říci: „Člověk během svého vývoje vyrůstá od svého čtvrtého ke svému pátému, šestému, sedmému základnímu článku.“ Tento pátý, šestý, sedmý základní článek se však stane během vlastního pozemského vývoje nikoli jeho bezprostředním vlastnictvím, nýbrž něčím, k čemu dospěje teprve postupně. Takto si vlastně musíme věc zpřítomnit.

Prožijeme dobu, kdy řekneme: „Ano, naším pozemským posláním bylo rozvinout naše ‚já‘.“ Avšak jakoby prorocky předjímáno vidíme něco, co máme vyvinout na Jupiteru. Co nyní prožíváme během pozemského vývoje, že se pronikáme lidskou přirozeností, ‚já‘, a co jsme během uplynulé zemské doby až do přítomnosti rozvíjeli jako jemnější vypracování nižších základních článků a co během budoucnosti vypracujeme jako vyšší základní články, co jako lidé takto zažíváme na Zemi, k tomu nám daly příklad nás předcházející bytosti, které označujeme jako Andělé neboli Angeloi -tedy bytosti, které nás předcházejí - svým životem na dřívějších planetárních vtěleních. Ale i vyšší hierarchie - Archandělé neboli Archangeloi a Archai —prožili toto na dřívějších vtěleních naší zemské planety, na Měsíci, Slunci, Saturnu. Pro ně existoval i tehdy čtvrtý článek, který vyvinuli. A potom ve druhé polovině příslušných planetárních vtělení předjímali to, co se v nich má vlastně plně vyvinout na Zemi, jako u nás duchovní ‚já‘ na Jupiteru. Nevčlenili si to tehdy plně jako své vlastnictví, nýbrž k tomu vzhlíželi.

Když zpočátku pohlédneme nazpět na starý měsíční vývoj, tu během tohoto vývoje musíme mluvit o takových bytostech, které nyní právě tak jako my lidé během pozemského vývoje, měly tehdy dospět až ke svému sedmému základnímu článku. Stejně jako my, lidé na Zemi, dospějeme až k sedmému základnímu článku - takto podobně si to ony bytosti plně nevčlenily, nýbrž k němu vzhlížejí. Když mluvíme o luciferských bytostech, tu mluvíme o takových bytostech, které během starého měsíčního vývoje zůstaly asi v takové situaci, v níž by byl člověk, jenž by během pozemského vývoje plně nerozvinul svůj pátý, šestý a sedmý základní článek, nýbrž by to odmítl, jenž by se zastavil již u článku čtvrtého nebo pátého atd. Tyto bytosti, které stojí na nejrůznějších stupni luciferských bytostí, tehdy plně nedospěly ve svém vývoji. Takže můžeme říci: „Lidé přešli ze starého měsíčního

vývoje k vývoji pozemskému.“ Lidé přešli tak, že si ze starého měsíčního vývoje přinesli normální vývoj. Ti lidé, kteří dospěli k završení, si přinesli normální vývoj - své tělo fyzické, étemé neboli životní a astrální. Na Zemi mají nyní vyvíjet, „já“, do něhož pak mají přijmout to ostatní. Jiné bytosti, stojící výše než člověk, měly na starém Měsíci rozvinout již to, co u nich odpovídá lidskému, „já“. Ale toto měsíční „já“ mohly by u sebe plně vyvinout jen tehdy, kdyby byly předjímalý všechny, čím by nyní pro ně byl pátý, šestý, sedmý základní článek, co jakožto pátý článek měly plně vyvinout na Zemi. Měly dospět až ke své sedmé základní části. Ale tyto luciferské bytosti nedospěly až k této sedmé části. Vyvinuly pátou nebo šestou, nezastavily se tedy u čtvrté. Nerozvinuly ji však plně tím, že nepředjímalý pátou, šestou, sedmou základní část, nýbrž zastavily se u páté nebo šesté.

Zde přihlédneme ke dvěma skupinám těchto měsíčních bytostí: Předně k takovým, které ještě vyvinuly svoji pátou základní část, jako bychom byli mi lidé, kdybychom v šestém poatlantském období vyvinuli „duchovní já“ a potom skončili a nevyvinuli šestou a sedmou základní část. Přihlédneme k této skupině, jež jakožto luciferské bytosti vyvinuly svoji pátou základní část a přihlédneme k jiné skupině měsíčních luciferských bytostí, která vyvinula svoji šestou základní část, nikoli však svoji sedmou. Takové bytosti existovaly během začátku pozemského vývoje, kdy se člověk chystal vyvíjet své, „já“. Takže se můžeme otázat: „Co zde existovalo na začátku zemského vývoje vzhledem k těmto bytostem?“ - Existovaly zde bytosti, které chtivě čekaly na to, aby během zemského vývoje mohly vyvinout svoji šestou základní část — tedy bytosti luciferské, které na Měsíci dospěly pouze k rozvoji své páté základní části a na Zemi chtěly rozvinout svoji šestou základní část. A existovaly zde bytosti druhé skupiny, které na Měsíci rozvinuly již svoji šestou základní část a na Zemi chtěly rozvinout svoji sedmou, to očekávaly od zemského vývoje. Potom sem přešel člověk se svými třemi základními články, aby vyvíjel svůj čtvrtý článek.

Můžeme tedy rozlišovat člověka, čekajícího na rozvoj svého „já“, dále luciferské bytosti, které čekaly na rozvoj své šesté části a luciferské bytosti, které čekaly na rozvoj svého sedmého základního článku. Nebudeme přihlížet k

těm, které chtějí rozvinout svoji pátou část, takové existovaly také.

Tím jsme nyní přihlédli ke třem skupinám mikrokosmických bytostí Země, ke třem druhům bytostí, jež dospěly do pozemského vývoje. Ze tří skupin mohla však pouze jedna skupina získat na Zemi fyzické tělo, neboť podmínky, které Země poskytuje pro fyzický vývoj těla, může poskytnout pouze pomocí všech zemských poměrů pro čtvrtou základní lidskou část. Pouze ta skupina, která chtěla rozvinout na Zemi svoji čtvrtou základní část -, já“, mohla získat fyzické tělo. Ostatní bytosti, které chtěly rozvíjet svoji šestou a sedmou základní část, nemohly fyzické tělo získat. Neboť na Zemi neexistuje možnost pro bytosti, které takto nezpůsobilé k zemskému vývoji do něho vstoupily, aby získaly fyzické lidské tělo. Není tu možnost bezprostředně získat takové fyzické tělo.

Co musely tyto bytosti udělat?

Musely si říci: „Najdeme fyzické lidské tělo z masa a kostí, neboť taková těla jsou zde pro lidi, kteří chtějí vyvíjet své ‚já‘. Musíme se tedy utéci k jakési náhražce fyzického těla, musíme vyhledávat lidi, kteří náležejí k nejvyvinutějším, kteří tedy vyvinuly svoji čtvrtou základní část. Do těch musíme vniknout a v nich musí naše bytost pracovat tak, že můžeme vyvinout svoji šestou nebo sedmou základní část.“

To mělo za následek, že mezi obyčejnými lidmi staré doby se objevovali takoví lidé, kteří mohli být vyššími luciferskými bytostmi. Tyto bytosti přirozeně stály výše než člověk, protože měly rozvíjet svůj šestý a sedmý základní článek a člověk teprve svůj čtvrtý. Tito lidé mohli být posedlí vyššími luciferskými bytostmi. Takové vyšší luciferské bytosti chodily tedy po Zemi v pozemských lidských tělech. Byly vůdci pozemských lidí. Věděly, chápaly a dovedly mnohem více než jiní lidé. O těchto bytostech se nám vypravuje ve starých pověstech a legendách. Byly tu nebo tam velkými zakladateli měst, velkými vůdci národů apod. Nebyli to pouze normální pozemšťané, nýbrž lidé, kteří byli posedlí vyššími luciferskými bytostmi, posedlí v nejlepší smyslu slova. Teprve potom chápeme lidský pozemský vývoj, můžeme-li přihlédnout k takovýmto událostem.

Ale zejména níže stojící bytosti se snaží, nemohou-li samy získat

lidské tělo, pokračovat ve svém vývoji v jiných lidských tělech — jak to právě charakterizujeme. Luciferské bytosti měly vždy touhu posednout jiné lidi a dělají to ještě dnes - aby pokračovaly vylíčeným způsobem ve svém vývoji. V lidské duši pracuje Lucifer se svými zástupci, jsme dějištěm luciferského vývoje. Zatímco my lidé jednoduše bereme Zemi fyzické tělo, abychom se vyvíjeli, berou tyto luciferské bytosti nás a vyvíjejí se v nás. A to je právě pokušením lidí, že v nich pracují luciferští duchové.

Tyto luciferské bytosti se však mezitím - podobně jako lidé - také vyvíjely. Takže leckterý z těchto duchů, jenž řekněme, tehdy, když člověk vstoupil do atlantské doby, stál na prahu, aby vyvíjel svůj šestý základní článek, je nyní již tak daleko - vždyť kvůli němu je vývoj na Zemi abnormální - že vyvíjí i svůj sedmý základní článek. Dělá to tak, že opět posedne člověka, aby snad po několik let používal z člověka to, co může tento člověk prožívat pro svůj vlastní vývoj. Není to nic zlého v lidské přirozenosti. Neboť tím, že v naší době můžeme pěstovat svoji duši vědomou, můžeme být posedlí luciferským duchem, jenž vyvíjí svoji sedmou základní část. Co se stane z člověka posedlého vysokým luciferským duchem? Géníus, jenž sice - protože jako člověk je posedlý a vlastní lidská přirozenost je přezářována touto vyšší bytostí - je nepraktický pro obyčejné úkony, leč v určitém oboru razí nové cesty, udává tón.

O luciferském duchu se nesmí mluvit tak, jako by byl něčím, co je nutno nenávidět. Naopak je něčím-i když se vyvíjí v člověku jako příživník-co způsobuje, že člověk jím posedlý pracuje pod jeho vlivem jako člověk- géníus, jako člověk inspirovaný. Luciferští duchové jsou skutečně potřební. Geniální lidé na Zemi jsou ti, v nichž - většinou po několik let - značně působí luciferská bytost. Kdyby tomu tak nebylo, nemohl by Edouard Schuré vylíčit Lucifera jako sympatickou bytost¹, neboť Lucifer se podstatně účastní velkého kulturního pokroku na Zemi. A je to úzkoprsost tradičního křesťanství spatřovat v luciferské bytosti jedině zlého ďábla... Není to nic jiného než šosáctví... „Příroda je hřích, duch je ďábel; chovají mezi sebou pochybnost, svůj zruďný obojaký plod“, čteme ve Faustovi. Tradičně utvářenému křesťanství zajisté přísluší označovat Lucifera jakožto ďábla a nenávidět ho. Avšak kdo zná vývoj lidstva, ten ví, že právě v géniovi působí luciferský princip. Duchovní badatel se má těmito skutečnostmi dívat přímo do očí. A vůbec bychom nenašli cestu, jak vystoupit k našemu

¹ Drama E. Schuré: Děti Luciferovy. Na jevišti předvedli členové anthroposofické společnosti za přítomnosti autora v Mnichově roku 1909 a 1910.

pátému, šestému principu, kdyby nás tito duchové neposouvali kupředu. Jsou to vskutku luciferští duchové, jimž vděčíme za posun vpřed; protože přitom hledají svůj vlastní vývoj, můžeme tak sami vyrůst nad své „já“. Jak také lidé intuitivně říkají, že básníci géniové a umělci vyrůstají nad úzce ohraničené lidské „já“.

Takto určitým způsobem přece jen vzhlížíme k luciferským duchům jako k vůdcům lidstva. Musíme se oprostit od omezení, osvobodit se od veškerého ortodoxního křesťanství, které Lucifera nazývá pouze ďáblem, jehož je nutno nenávidět. Musíme uznávat osvobozující prvek luciferského principu, jenž byl také vložen dobrými bohy. Neboť nás během pozemského vývoje vede vzhůru nad nás samotné, takže prorocky předjímáme to, čeho se nám dostane teprve během vývoje na Jupiteru atd. Na Zemi tedy dochází ke vzájemnému ovlivňování bytostí, které zde byly na počátku zemského vývoje, k takovému vzájemnému ovlivňování, že můžeme říci: „Lidé, vyvíjejíce své vlastní „já“, jsou dále vedeni takovými bytostmi, jež mají vůči člověku takové postavení, že můžeme říci: Jsou výše než člověk, neboť vyvinuly svůj pátý článek a vyvíjejí se k šestému, zatímco člověk pracuje teprve na svém čtvrtém článku.“ Nebo vyvíjejí již svoji sedmou základní část. V těchto luciferských bytostech vidíme tedy bytosti nadlidské, mikrokosmicky nadlidské.

A nyní nepřihlížejme k těmto duchovním luciferským bytostem a přejděme ke Kristově přirozenosti.

Kristus se zcela radikálně liší od jiných bytostí, které se účastní pozemského vývoje. Je bytostí zcela jiného řádu. Je bytostí, která zůstala pozadu během měsíčního vývoje nikoli jako luciferští duchové, nýbrž která, předvídjíc měsíční vývoj zůstala vlastně pozadu již dříve, již během starého slunečního vývoje. Z důvodu určité nadlidské moudrosti zůstala pozadu během starého slunečního vývoje. Na tuto bytost se nesmíme dívat jako na jiné uvedené bytosti, jako na bytost mikrokosmickou, neboť jako na mikrokosmické bytosti musíme pohlížet na ty, které byly spojeny se zemským vývojem od jeho začátku. Kristus nebyl bezprostředně spojen se zemským vývojem, nýbrž s vývojem slunečním. Byl makrokosmickou bytostí od začátku zemského vývoje, bytostí, která je vystavena zcela jiným vývojovým podmínkám než bytosti mikrokosmické. A jeho vývojové podmínky byly zvláštní - takové, že tato makrokosmická bytost Kristova vyvinula „makrokosmické já“ mimo Zemi. Pro tento Kristův vývoj bylo normální mimo Zemi dovést „makrokosmické já“ a potom sestoupit na Zemi. Pro vývoj Kristovy bytosti bylo tedy normální - když z makrokosmu sestoupila na naši Zemi - vnést velký impuls „makrokosmického já“, aby „mikrokosmické já“, lidské „já“, tento impuls přijalo a mohlo postoupit dále

ve vývoji. Pro Krista bylo normální mít-nikoli mikrokosmický impuls, „já“, nýbrž - makrokosmický impuls „já“ tak daleko, jak daleko měl člověk mikrokosmický impuls, „já“ na Zemi. Je tedy bytost Kristova bytostí v určitém vztahu podobnou člověku. Jenže člověk je mikrokosmický a své čtyři principy vyjádřil mikrokosmický, tedy i své, „já“ má mikrokosmický jako pozemské, „já“ - Kristus ale jako světové, „já“. Skrze celkový vývoj tohoto „já“, jež snesl na Zemi se však jeho vývoj stal velký a významný. Neměl ale pátý a šestý makrokosmický princip, neboť tyto principy vyvine, aby je mohl dát člověku, na Jupiteru a Venuši.

Kristus je tedy bytostí se čtyřčlankovou přirozeností - až po jeho makrokosmické, „já“—bytostí, jakou je člověk sám mikrokosmický. A jako člověk má během zemské doby poslání rozvinout své, „já“, aby mohl přijímat, tak musel Kristus rozvinout své, „já“, aby mohl dávat. Když Kristus sestoupil na Zem, byl na takové úrovni, že všechno v jeho bytosti bylo použito, aby co možná v dokonalé podobě projevil svůj čtvrtý princip. Nyní každý princip makrokosmu a mikrokosmu je úzce spřízněn. Čtvrtý makrokosmický princip Krista odpovídá čtvrtému mikrokosmickému principu v člověku a pátý princip Krista bude odpovídat „duchovnímu já“ v člověku.

Kristus nastoupil svoji dráhu na Zemi tak, že člověku snesl z makrokosmu to, co měl člověk mikrokosmický rozvinout, jenže Kristus to přinesl jako princip makrokosmický. Vstoupil do zemského vývoje tak, že během něho neměl pátý, šestý, sedmý princip, právě tak jako ho člověk svým způsobem také nemá.

Kristus je bytostí, která se makrokosmický vyvinula až po čtvrtý princip a která během pronikání Zemí bude spatřovat vývoj svého čtvrtého principu v tom, že předá všechno, aby člověk mohl rozvinout své, „já“.

Pohlédněme na celou situaci; tu na začátku zemského vývoje máme tři druhy bytostí: Lidi, kteří mají na Zemi obdržet svůj plně vyvinutý čtvrtý princip, jednu třídu luciferských bytostí, které mají rozvinout svůj šestý princip, a jednu třídu luciferských bytostí, které mají rozvinout svůj sedmý princip, které tedy tím, že mají rozvinout šestý a sedmý princip, stojí výše než člověk, a v tomto vztahu převyšují člověka. V tomto vztahu však převyšují také Krista. Neboť Kristus má vyjádřit právě svůj čtvrtý princip na Zemi obětováním člověku. Nebude to Kristus, jenž bude lidi podněcovat, aby v budoucnu projevovali něco jiného než vlastní, „já“ — nejnitemější lidskou bytost na stále vyšším stupni. Budou to luciferští duchové, kteří potom člověka přivedou v určitém smyslu nad sebe sama.

Kdo se podívá na věci zvnějšku, může říci: „Vždyť pak stojí Kristus vlastně níže než např. luciferští duchové, neboť Kristus přichází na

Zemi s něčím, co je zcela spojené se čtvrtým principem člověka.“ Vůbec není schopen, aby člověka přivedl nad sebe, nýbrž pouze hlouběji do vlastní duševní bytosti člověka. Je způsobilý vlastní duševní bytostí člověka stále více přivádět k sobě samé. Luciferské bytosti vyvinuly čtvrtý, pátý a šestý princip, stojí tedy určitým způsobem výše než Kristus. Prakticky se to v budoucnu projeví tak, že přijetím Kristova principu do lidské přirozenosti se bude tato přirozenost stále více prohlubovat. Tato lidská přirozenost bude stále více přijímat světlo a lásku ve vlastní bytosti. Lidská přirozenost bude muset pociťovat světlo a lásku jako něco, co je opravdu její. Znitemění lidské duše do nekonečných hloubek, to bude darem Kristova impulsu, jenž bude působit stále dál. A když Kristus přijde, jak byl vylíčen v různých přednáškách, tu bude také jen působit tak, že bude prohlubovat lidskou duši. Jiní duchové, kteří mají vyšší principy než Kristus, i když pouze mikrokosmický, vyvedou člověka určitým způsobem nad sebe. Kristus lidi znitemí, učiní je však i pokornými. Luciferští duchové vyvedou člověka nad sebe; učiní ho chytrým, rozumným, geniálním, ale určitým způsobem také domýšlivým. Vštípí mu, že by se mohl stát něčím nadlidským již během zemského vývoje. Tudíž vše, co v budoucnu povede člověka k něčemu, čím bude převyšovat sebe sama, co ho učiní pyšným na jeho vlastní lidskou přirozenost již zde na Zemi, to bude luciferskou složkou. Co ale člověka prohloubí, co jej vzhledem k jeho vnitřnímu životu zavede do takových hlubin, že může dospět právě k úplnému rozvinutí čtvrtého principu - to bude pocházet od Krista.

Lidé, kteří se dívají na věc zvnějšku, řeknou: Kristus stojí vlastně níže než luciferské bytosti, neboť rozvíjí pouze čtvrtý princip, kdežto luciferské bytosti rozvíjejí vyšší principy. Rozdíl je pouze ten, že tyto bytosti roubují na člověka vyšší principy jako něco parazitního. Avšak Kristus přináší čtvrtý princip tak, že tento princip lidskou přirozenost úplně proniká, prostupuje a naplňuje silou. Jako bylo kdysi hmotné tělo Ježíše z Nazaretu prostupováno a naplňováno čtvrtým makrokosmickým principem, tak budou čtvrtým makrokosmickým principem prostupována těla těch, kteří Krista přijmou do sebe. Tak jako čtvrtý makrokosmický princip je darem Kristovým, tak bude šestý a sedmý princip darem luciferských bytostí. Takže v budoucnu zažijeme a již se připravuje doba, že nerozumní lidé budou prohlašovat: „Kristus není vlastně, probereme-li evangelia nebo necháme-li na sebe působit cokoli z toho, co dal lidstvu vzhledem k jeho nauce, k tomu, co z něj proudí jako nauka, vůbec na té výši, na níž třeba stojí jiné duchovní bytosti, které mají vztah k člověku. Ty člověka určitým způsobem převyšují, nemohou prostupovat celého člověka, ale prostupují jeho rozum, jeho genialitu!“ A zevně pozorující člověk řekne: „Tyto bytosti

stojí vlastně výše než Kristus!“ Nastane doba, kdy toto bude chápáno tak, že nejmocnější, nej významnější z těchto luciferských duchů, jenž bude chtít lidi vyvést nad sebe samy, bude zbožňován a bude považován za velkého vůdce lidstva. Bude se říkat: „To, co mohl podat Kristus, bylo v podstatě pouze průchozím bodem!“ Již nyní existují lidé, kteří prohlašují: „Co vlastně znamenají nauky evangelií!? Již jsme je přerostli!“-Jak jsem řekl: Povstane obsáhlý, geniální duch, jenž se zmocní lidské tělesné přirozenosti, kterou prostoupí svou genialitou. Bude se říkat: „Vždyť on předstihuje Krista! Neboť v základu vzato Kristus nebyl ničím jiným než tím, jenž poskytl příležitost k rozvoji čtvrtého článku. Onen však dává příležitost během zemského vývoje dosáhnout až sedmého článku!

Tak budou proti sobě stát duch Kristův a duch této bytosti; duch Kristův, od něhož lidé budou moci očekávat, že obdrží mocný makrokosmický impuls svého čtvrtého principu, a luciferský duch, jenž je bude chtít v určitém vztahu vyvést nad ně samotné.

Lidé učiní dobře, zůstanou-li u toho - řeknou-li si: „Od luciferských duchů musíme dosahovat pouze toho, k čemu vzhlížíme tak, jako se díváme dolů na naši nižší přirozenost.“

Když si ale lidé řeknou: „Hleďte, Kristus podává pouze čtvrtý princip, zde jsou však duchové, kteří podávají šestý a sedmý princip...“ Potom lidé, kteří takto uvažují vůči Kristu, budou uctívat a zbožňovat Antikrista.

Takto se bude v budoucnu uplatňovat postavení Antikrista ke Kristu. Zevním rozumem, zevní genialitou nebude možné cokoli namítat proti takovým věcem. Neboť bude možné prokázat mnohé, co ve smyslu rozumu a geniality bude chytřejší u Antikrista než to, co jako nejhlubší lidský princip bude od Krista stále více vtékat do duše. Jelikož Kristus přináší člověku čtvrtý makrokosmický princip, jenž, protože je makrokosmický, je nekonečně důležitější než všechny mikrokosmické principy, je silnější než tyto principy. Je podobný lidskému, já“, je silnější než všechny ostatní principy, jichž lze během pozemského vývoje dosáhnout. Tu se bude, protože je právě jen čtvrtým principem, prohlašovat: „Je nižší než pátý, šestý a sedmý článek, jež přicházejí od luciferských duchů.“ Zejména je nižší než ten, jenž přichází od Antikrista.

Je důležité, aby se na půdě duchovní vědy uznalo, že tomu tak je. Vždyť už teď se o tom hovoří vzhledem ke Kopemíkově nauce, která doslova uvedla Zemi do pohybu, vytrhla Zemi z klidu, do něhož byla dříve uváděna, a která ji vedla kolem Slunce a ukázala, že Země je zrnkem prachu ve vesmíru... Vždyť již nyní se říká: „Jak vedle toho může obstát křesťanská idea!“ Konstruuje se rozpor mezi křesťanskou idejí a touto přírodní vědou, říká-li se: „Ve starších dobách mohli lidé

vzhlížet ke kříži na Golgotě a ke Kristu, neboť Země jim připadala jako vyvolené místo ve vesmíru.“ Ostatní světová tělesa jim připadala malá a jako by zde byla kvůli Zemi. Člověku - dalo by se říci — se Země jevila hodna nést kříž Golgoty! Když se ale rozšířila Koperníková nauka, začali se lidé vysmívat a prohlašovali: „Jelikož ostatní světová tělesa mají přinejmenším stejný význam jako Země, tu by Kristus musel putovat od jednoho světového tělesa ke druhému; jelikož ale ostatní světová tělesa jsou mnohem větší než Země, potom by vlastně bylo zvláštní, kdyby Bohočlověk uskutečnil vykupitelské dílo na malé Zemi!“ To skutečně pravil jeden severský učenec. Řekl: „Jako kdybychom chtěli mohutné drama uvést místo na velkém divadle na malém předměstském jevišti nebo někde na vesnici.“ - Tak mu připadalo Kristovo drama. Pravil: „Je přece nesmyslné, že by největší drama světa nemělo být uvedeno na velkém světovém tělese. Je tomu podobně, jako kdybychom chtěli významný kus uvést nikoli na přední scéně, nýbrž v ubohém vesnickém divadle!“

Taková řeč je opravdu podivná. Lze odvětit: Křesťanská legenda se postarala o to, že něco tak pošetilého by se vlastně nemělo říkat; vždyť nejednou toto mystérium nepoložila na nějaké skvoucí místo Země, nýbrž do chudobného pastýřského chléva. To vlastně dosvědčuje, že by se neměla vznášet taková námitka, jakou učinil severský učenec. Lidé vždycky neuváží, jak jsou nedůslední ve svých obzvlášť chytrých myšlenkách. Idea není nic platná vůči jednoduché veliké pravdě, dané již v křesťanské legendě. A jestliže tato křesťanská legenda předkládala narození Ježíšovo nikoli do okázalého, význačného sídelního centra, nýbrž do ubohé stáje pastýřů, potom není nesmyslné, že místo největších světových těles byla Země vyvolená jako místo, jež neslo kříž. Vůbec v celém líčení tak, jak křesťanská nauka podává po svém to, co měl Kristus lidem přinést, je již náznak oněch velkých nauk, které nám má dnes opět podávat duchovní věda. Dejme na sebe působit evangelia. Můžeme hledat nejhlubší duchovně-vědecké pravdy, jak už jsme to často viděli. Jak jsou tyto veliké pravdy v evangeliích obsaženy? Řekl bych: „Když se lidé, kteří v sobě nemají ani špetku Kristova impulsu, mají povznést k chápání toho, co stojí v evangeliích, potom musejí usilovně přemýšlet, musí se dokonce vyvinout určitá genialita!“ Že normální lidské vědomí nepostačuje, to lze poznat z toho, že tak málo lidí chápe duchovně-vědeckou interpretaci evangelií. Lze tedy s luciferskými silami a s vytříbenou genialitou rozumět evangeliím pouze vnějškově. Avšak - s ohledem na to, jak jsou napsána - jak před nás vstupují jejich pravdy? Vstupují před nás tak, jako by bezprostředně jako nejzralejší statek trýskaly z toho, co nazýváme bytostí Kristovou - bez úsilí, bez jakékoli námahy - a promlouvaly k srdcím, která se nechají pronikat Kristovým

impulsem tak, že bezprostředně a harmonicky duši prosvětluje a protepluje. Způsob, jakým největší pravdy přistupují k člověku, je opakem toho, jak působí na chytrost. Je takový, že se počítá s tím, že tyto pravdy vyvěrají v Kristu Ježíši jako hotové oním bezprostředním, původním elementárním způsobem ze čtvrtého makrokosmického principu a že bezprostředně přecházejí na lidi. Je dokonce postaráno o to, že chytrost lidí, veškerý luciferský důvtip ve vývoji lidstva bude hodně mudrovat o těchto Kristových slovech a teprve postupně pronikne k jejich prostotě a velikosti, k jejich elementárnímu charakteru - co se týká jak Kristových slov, tak také Kristových činů.

Podáme-li např. takovou realitu, jakou je Zmrtvýchvstání jako skutečnost, pomocí prostředků, jež nám poskytuje duchovní věda, před jakou zvláštní skutečnosti zde stojíme? Velmi významný německý theolog řekl již ve 20. letech 19. století: „Je vidět, jak je lidský rozum stále více prostupován luciferským principem.“ Byl to Troxler. Privil: „Lidský rozum je zcela luciferský ve všem, co chce pochopit...“ Je všeobecně těžké poukazovat právě na hlubší theosofické pravdy. Ti z vás, kteří se zúčastnili mého cyklu v Praze², si vzpomenou, že jsem tehdy poukazoval na Troxlera, abych doložil, jak v něm žilo to, čemu lze nyní učit o lidském éterném neboli životním těle; učinil výrok, že lidský rozum je prostupován luciferskými silami.

Chceme-li dnes, nehledě k luciferským silám, na základě dobrých anthroposofických sil pochopit Zmrtvýchvstání, tu musíme poukázat na to, že Janovým křtem v Jordánu se stalo něco významného: Tři těla Lukášova chlapce Ježíše prostoupila makrokosmická bytost Kristova, která pak žila po tři roky na Zemi a potom s touto bytostí Kristovou prošla mystériem na Golgotě. Tento vývoj Krista Ježíše byl přirozeně během těchto tří let jiný než u druhých lidí. Jaký byl? Kráčíme-li s duchovně-vědeckými principy až k základům, můžeme pochopit, jak to vlastně bylo se Zmrtvýchvstáním.

U Jordánu stál Ježíš z Nazaretu. Jeho „já“ se oddělilo od fyzického, éterného neboli životního těla a astrálního těla a makrokosmická bytost Kristova sestoupila dolů. Usídlila se v těchto třech tělech a žila pak - jak jsme mohli zjistit - až do 3. dubna roku 33. Leč byl to jiný život. Neboť počínaje již dobou před křtem byl tento Kristův život v těle Ježíše z Nazaretu pomalým procesem umírání. Během těchto tří let s každým dalším časovým úsekem zemřelo také něco v životě ze schrán Ježíše z Nazaretu. Tyto schrány pozvolna odumíraly, takže po třech letech bylo celé tělo Ježíše z Nazaretu něčím, co již stálo na hranici mrtvoly a bylo drženo pohromadě jen mocí makrokosmické bytosti Kristovy. Nesmíme si představovat, že toto tělo, v němž Kristus přebýval, bylo, řekněme, půldruhého roku po

² Eine okkulte Physiologie - Okultní fyziologie, 1911.

Janově křtu v Jordánu takové jako jiné tělo, nýbrž bylo takové, že obyčejná lidská duše by je ihned cítila od sebe odpadávat... protože mohlo být drženo pohromadě pouze mocnou makrokosmickou bytostí Kristovou. Bylo to neustálé, pozvolné, tři roky trvající umírání. K hranici rozpadu dospělo toto tělo, když nastalo mystérium Golgoty. Potom bylo ještě nutné, aby muži, o nichž se nám vypravuje, přišli k tomuto tělu se zvláštními vonnými mastmi a zjednali chemické spojení mezi těmito zvláštními látkami a tělem Ježíše z Nazaretu, v němž po tři roky přebývala makrokosmická bytost Kristova, a uložili je do hrobu. Potom stačilo jen zcela málo, aby se toto tělo rozpadlo v hrobě na prach a aby se Kristův duch zahalil, dalo by se říci, étemým tělem, zhuštěným až na fyzickou viditelnost. Takže zmrtvýchvstalý Kristus byl zahalen až na fyzickou viditelnost zhuštěným étemým tělem. Tak chodil a zjevoval se těm, jimž se mohl zjevit. Nebyl viditelný všem, protože to vlastně bylo zhuštěné étemé tělo, jež Kristus nosil po Zmrtvýchvstání. Ale to, co bylo vloženo do hrobu, to se rozpadlo na prach. A podle nejnovějšího okultního zkoumání vskutku došlo k zemětřesení. Když jsem z okultního bádání shledal, že došlo k zemětřesení, velmi mě překvapilo, že je to naznačeno v Matoušově evangeliu. Země pukla, prach mrtvol spadl dovnitř a spojil se s celou substancí Země. Zemětřesením způsobené otřesy zpřeházely plátna tak, jak byla nalezena podle popisu Janova evangelia. V Janově evangeliu je to podivuhodně vylíčeno.

Takto musíme okultně chápat Zmrtvýchvstání a vůbec se nemusíme dostat do rozporu s evangeliem. Neboť již často jsem upozornil na to, že Maria Magdalena nepoznala Krista, když ji potkal. Kdopak by si troufal nepoznat někoho, koho viděl ještě před několika dny, zvláště když je to tak důležitá osobnost, jakou byl Ježíš Kristus?! Když se vypravuje, že Maria Magdalena ho nepoznala, tu musel před ní vstoupit v jiné podobě. Poznává ho teprve tehdy, až ho uslyší promluvit. Tu zpozorní.

Všem jednotlivostem v evangeliích lze okultně zcela porozumět.

Někdo by však mohl říci: Zmrtvýchvstalý, když se zjevil učedníkům, vyzval Tomáše, aby vložil své ruce do jeho ran. Pak by bylo nutno předpokládat, že tyto rány zde ještě byly, že Kristus přišel k učedníkům ve stejném těle, jež se rozpadlo v prach. Nikoli! Představte si, že někdo má na těle ránu: Zde se étemé tělo obzvláště stáhne, vzniká jizva. A v obzvláště staženém étemém těle, z něhož jsou vzaty části k novému éternému tělu, jímž se oděla bytost Kristova, staly se tyto rány viditelné, byly zvláště zhuštěnými místy. Takže i Tomáš mohl cítit tuto realitu.

Právě toto místo je v okultním smyslu obdivuhodným místem. Vůbec neodporuje tomu, že máme co činit s étemým tělem, zhuštěným

silou Kristovou až k viditelnosti, a že potom může také nastat scéna v Emauzích. V evangeliu je líčena tak, že nedochází k obyčejnému přijímání potravy, nýbrž k rozpouštění této potravy bezprostředně skrze éteremé tělo, skrze síly Kristovy, bez spolupůsobení fyzického těla.

Všechny tyto poznatky okultních zásad lze dnes pochopit duchovní vědou. Evangelia se určitým způsobem dají chápat doslova, mimo místa dochovaná špatným překladem. Všechny jednotlivosti se dají podivuhodně objasnit. A kdo tyto věci uznal, může si říci, zpozoruje-li nějaký rozpor: „Jsem ještě příliš neznalý!“ Necítí se být tak chytrý jako moderní theologové, kteří říkají: „My ale nemůžeme pojímat Zmrtvýchvstání tak, jak je vylíčeno v evangeliích!“ My naopak je však můžeme pojímat právě tak, chápeme-li jeho základy.

Jak působí všechno, co nyní bylo vysloveno, na lidský rozum? Nuže tak, že lidé říkají: „Mám-li věřit ve Zmrtvýchvstání, potom musím škrtnout všechno, co jsem dosud získal pomocí svého rozumu. To nelze. Proto je nutno Zmrtvýchvstání zamítnout.“ - Takto hovořící rozum je právě Luciferem prostoupený rozum, jenž nedovede tyto věci chápat. Tento rozum bude stále více odmítat velká, elementárně působící slova a skutečnosti, které se odehrály před mystériem a kolem mystéria Golgoty. Avšak duchovní věda bude povolána k tomu pochopit tyto děje až do nejzazších jednotlivostí. Nebude odmítat to, co jako pátý, šestý a sedmý princip může převýšit čtvrtý makrokosmický princip. Přesto bude ve čtvrtém makrokosmickém principu spatřovat největší impuls, jenž byl dán zemskému vývoji.

Z toho ale vidíme, že určitým způsobem není tak snadné porozumět vývoji Krista uvnitř Země, protože do jisté míry je oprávněná námitka, že zvláštní luciferští duchové vedou vzhůru k jiným, ale pouze k mikrokosmickým principům. Vyjádřil jsem to dříve takto: Kristus je jakoby ústředním bodem, kde bytost působí svým činem, působí tím, čím je. Kolem Krista je shromážděno dvanáct bódhisattvů světa, na něž září to, co vychází z Krista, a kteří toto vyzařování zprvu ve smyslu zpracování moudrosti pozvedají vyšším principům. Všechno ale vyzařuje-také na vyšší principy - ze čtvrtého principu, pokud se tyto principy vyvíjejí na Zemi. Tím je vzhledem ke Kristově jedinečnosti vyvoláno mnoho omylů. Není jasné, jak máme co činit se čtvrtým makrokosmickým principem v Kristu. A i když se mohou vyvinout vyšší principy, pak to jsou právě jen mikrokosmické principy bytostí, které se na starém Měsíci plně nevyvinuly a jež však svým způsobem převyšují člověka, které, protože dospěly k rozvoji již za měsíčního vývoje, vyvinuly na Měsíci to, co lidé musí vyvinout teprve na Zemi.

K takovýmto pohledům, jimiž jsme se nyní zabývali, se musíme také pozvednout, chceme-li nahlédnout správně postavení Kristova principu v našem zemském vývoji, chceme-li si ujasnit, proč v

budoucnu bude

Antikrist stavěn v mnohém vztahu výše než samotný Kristus. Antikrist snad bude považován za chytřejšího, geniálnějšího než Kristus. Získá mnoho přívrženců. Leč duchovní badatelé se musejí připravit na to nenechat se oklamat tím, co bylo nyní charakterizováno. Především bude nutné nabývat pevného základu pomocí dobrých duchovně-vědeckých principů, abychom v této oblasti nebyli klamáni. Úkolem a posláním esoteriky, která se vyvíjela na Západě od 12. století a o níž bylo leccos řečeno, bylo především jasně vypracovat to, co je v tomto vztahu nutno říci o Kristově přirozenosti. Takže ten, kdo pevně stojí na půdě této esoteriky, bude stále jasněji poznávat, jaké ústřední postavení zaujímá Kristus ve vývoji Země. A dospěje se již - vůči všem tzv. znovuvtělením Krista na naší Zemi - k uplatňování onoho zcela prostého: Právě tak jako vahadlo musí být podepřeno pouze v jednom a nikoli ve dvou nebo více bodech, tak musí také vývoj Země mít jeden základní impuls. A ten, kdo připouští vícenásobné vtělení Krista, činí stejnou chybu jako ten, kdo se domnívá: Aby vahadlo zvláště dobře fungovalo, musí být podepřeno ve dvou místech. Jestliže se tak ale stane, pak už není vahadlem. A to, co by putovalo po Zemi ve více vtěleních, nebylo by již Kristem. To je to, co každý školený okultista bude uplatňovat vůči Kristově přirozenosti. Jednoduchým srovnáním bude se vždy poukazovat na jedinečnost Kristovy přirozenosti. Zde se plně shodují evangelia a duchovní věda.

Rudolf Steiner